

SLOVENSKI JEZIK IN VLOGA UČITELJEV SLOVENSKEGA JEZIKA NA HRVAŠKEM¹

Slovenski jezik ima na Hrvaškem status manjšinskega jezika. Število govorcev vsako leto upada. V zadnjem desetletju se vse bolj krepijo prizadevanja za ohranitev in revitalizacijo slovenskega jezika, pri čemer imajo pomembno vlogo učitelji slovenskega jezika na Hrvaškem. Leta 2020 je bila med slednjimi opravljena raziskava, katere namen je bil opredeliti in opisati izzive, s katerimi se srečujejo učitelji slovenskega jezika na Hrvaškem. Rezultati raziskave so prikazani v prispevku.

Ključne besede: slovenski jezik na Hrvaškem, manjšinski jezik, pouk slovenskega jezika, ohranjanje slovenskega jezika

1 Slovenščina kot manjšinski jezik na Hrvaškem

Slovenski jezik je na Hrvaškem eden od manjšinskih jezikov, njegova raba in položaj pa sta pogojevana z mednarodnimi priporočili in hrvaškimi zakoni. Po letu 1990 so se začele možnosti za uveljavitev manjšinskih pravic spreminjati, saj so pripadniki slovenske skupnosti na Hrvaškem pridobili status manjšine in s tem tudi pripadajoče jim pravice. Spremenile so se tudi možnosti učenja slovenskega jezika za pripadnike slovenske skupnosti. Učenje slovenskega jezika danes na Hrvaškem podpirata tako Republika Slovenija (RS) kot Republika Hrvaška (RH).

Na Hrvaškem je slovenščina prisotna že stoletja, predvsem v današnjem obmejnem območju in v večjih industrijskih središčih, kjer je bilo zabeleženo večje

---

1 Prispevek je nastal kot rezultat dela programske skupine: »Manjšinske in etnične študije ter slovensko narodno vprašanje«, P5-0081 (A) – iz evidence ARRS.

število pripadnikov slovenske skupnosti (Kržišnik - Bukić 2006: 50). Razvoj in rabo slovenščine je močno zaznamoval soobstoj konstitutivnih narodov in njihovih jezikov v nekdanji Jugoslaviji. Pravice, ki so jih Slovenci na Hrvaškem imeli v času nekdanje Jugoslavije, se v praksi večinoma niso uresničevale. Slovenščina se je tedaj na Hrvaškem pretežno govorila le v krogu družine in v slovenskih društvih (Lokar 2013: 144–145).

Dosedanje raziskave o položaju in rabi slovenskega jezika na Hrvaškem² (Medvešek in Novak Lukanović 2016; Medvešek 2017; Medvešek 2018; Medvešek in Riman 2019; Riman in Novak Lukanović 2021) so pokazale, da so se v takšnem družbenem kontekstu oblikovale generacije mladih, ki se slovenskega jezika niso naučili v družini, niti se ga niso imeli priložnost naučiti v šoli. S tem je bil medgeneracijski prenos slovenskega jezika prekinjen (Medvešek in Riman 2019).

Na Hrvaškem se trenutno med pripadniki slovenske manjšine čuti povečana skrb za negovanje, ohranjanje in revitalizacijo slovenskega jezika (Lokar 2013: 149).³ Revitalizacija manjšinskega jezika ima na splošno dve glavni nalogi: povečati število govorcev in izboljšati status manjšinskega jezika (Elosua 2016: 213; Hornberger 2008). Tako revitalizacija kot vključevanje manjšinskega jezika v državne izobraževalne institucije in tudi drugi ukrepi lahko pripomorejo k temu, da manjšinski jeziki povečajo svojo institucionalno moč (Bratt Paulston 1994). Slovenščina ima na Hrvaškem relativno urejen status in tudi pravica do učenja slovenščine je zaščitena z zakoni RH, vendar zaradi decentraliziranosti same države pripadniki slovenske skupnosti na Hrvaškem svoje pravice težko uresničujejo.

Slovenski jezik na Hrvaškem je med pripadniki slovenske manjšine pomemben zato, ker predstavlja pomemben element njihove identitete (Novak Lukanović 2019). Manjšinski jezik simbolizira kulturno dediščino (tudi če ga ne govorijo vsi člani skupnosti) (Edwards 1985) ter omogoča osnovo za izgradnjo intraskupinske solidarnosti. Posamezniki, ki govorijo skupen jezik, imajo boljši dostop do kulturne dediščine in verjetno tudi močnejšo identifikacijo s skupnostjo.

Težava slovenščine kot manjšinskega jezika je, da je na Hrvaškem še vedno prisotna predvsem v družinskem okolju in v slovenskih kulturnih društvih (Riman in Novak Lukanović 2021), kar je simptomatično za številne manjšinske jezike (npr. Bashirien language; Yagmur in Kroon 2003: 2).

² Raziskave o učenju slovenskega jezika in njegovem položaju v šolstvu na Hrvaškem so redke, precej več literature pa je na voljo glede učenja slovenščine v Italiji, glej: Grgič 2019; Melinc Mlekuž 2019; Brezigar in Zver 2019.

³ Povečana skrb za slovenski jezik se po letu 1991 kaže predvsem v slovenskih društvih v vseh krajih nekdanje Jugoslavije, kjer taka društva obstajajo (Lokar 2013: 148). Čeprav zaenkrat raziskave o dejavnostih za ohranitev slovenskega jezika, ki trenutno potekajo znotraj slovenske skupnosti na Hrvaškem, ni, vseeno lahko trdimo, da tovrstne dejavnosti potekajo. Eden od rezultatov tovrstnih prizadevanj pripadnikov slovenske skupnosti je tudi večje število učencev, ki se učijo slovenščine, tudi na večinskih hrvaških šolah, ki ponujajo možnost učenja slovenskega jezika.

Raziskave so pokazale, da se slovenskega jezika na Hrvaškem učenci, pripadniki slovenske skupnosti, redkokdaj učijo kot materne jezika. Zaradi prekinitve medgeneracijskega prenosa se v šoli s slovenščino srečujejo kot z drugim oz. tujim jezikom. Otroci, ki se slovenščine učijo v šoli, pogosto doma nimajo podpore in se v domačem okolju ne pogovarjajo v slovenščini, ker njihovi starši tega jezika ne poznajo dovolj dobro. Pomembno vlogo pri ohranjanju manjšinskega jezika in njegovi revitalizaciji ima vsekakor šola, vendar šola sama ne more »rešiti« manjšinskega jezika. Lahko pa z vključevanjem manjšinskega jezika v izobraževalni proces vpliva na izboljšanje njegovega položaja v družbi, kar zagotovo krepi tudi samozavest pripadnikov manjšine (Kaufmann 2006: 2437).

Sodobne raziskave potrjujejo, da so prav učitelji eden od najpomembnejših motivacijskih dejavnikov za učenje tujega jezika (Dörnyei 1994) ter da lahko izjemno pozitivno vplivajo na motivacijo za učenje jezika (Al Kaboody 2013) in na spremembo mnenja o predmetu, ki se ga posameznik uči. Pogosto lahko manj motivirane učence tudi dodatno spodbudijo.

Poleg vpliva na sam proces pouka imajo učiteljice⁴ slovenskega jezika na Hrvaškem tudi velik vpliv na popularizacijo, ohranjanje in revitalizacijo slovenskega jezika. Na Hrvaškem je možnost rabe slovenskega jezika izven šol, ki ta jezik poučujejo, in izven slovenskih društev izjemno redka. Prav zato imajo učiteljice slovenskega jezika pomembno nalogo, da učence, ki so se vključili v pouk slovenščine, tudi dodatno motivirajo in obdržijo pri pouku. Učiteljice so pomemben dejavnik med pripadniki slovenske skupnosti na Hrvaškem, saj se s svojimi učenci in dijaki pogosto aktivno vključujejo v življenje same skupnosti.

2 Slovenski jezik na Hrvaškem – danes

Od leta 1990 do danes so se na Hrvaškem razvile različne oblike poučevanja slovenskega jezika in kulture. Danes se (poleg komercialnih tečajev slovenščine, ki se izvajajo v šolah tujih jezikov, in lektoratov na fakultetah) v sodelovanju s slovensko skupnostjo izvajajo naslednje oblike poučevanja: (1) dopolnilni pouk slovenskega jezika in kulture (DPS),⁵ (2) učenje slovenskega jezika in kulture po

⁴ Prispevek govori o učiteljicah, saj na Hrvaškem slovenski jezik poučujejo predvsem učiteljice, učitelj pa je trenutno samo eden. Izraz učiteljice tako zajema vse pedagoške delavce, ki poučujejo slovenščino na Hrvaškem.

⁵ Dopolnilni pouk slovenskega jezika in kulture se izvaja v skladu z Zakonom o odnosih Republike Slovenije s Slovenci zunaj njenih meja (2006) pod okriljem Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport (MIZŠ) v sodelovanju s slovenskimi kulturnimi društvi, slovenskimi veleposlaništvii v tujini in Uradom Vlade za Slovence v zamejstvu in po svetu. Temeljni jezikovni cilji DPS so opredeljeni v učnem načrtu Dopolnilni pouk slovenščine v tujini (Jurman in Jurkovič 2016). Cilj DPS je ohranjanje in razvijanje slovenščine pri Slovencih po svetu ter krepitev njihove slovenske identitete, pripadnosti slovenskemu narodu in stikov z matično domovino. Pouk je prostovoljen, namenjen je otrokom, starejšim od štirih let, mladostnikom in odraslim (Riman 2021: 15–16).

modelu C (model C),⁶ (3) učenje slovenskega jezika in kulture v Varaždinski županiji (USJK)⁷ in (4) tečaji v organizaciji slovenskih društev na Hrvaškem.⁸ Podatki o izvajalcih pouka slovenskega jezika v šolskem letu 2021/2022 so prikazani v preglednici 1.

Društvo/šola ⁹	Kraj
Oblika pouka: DPS	
Gimnazija Josipa Slavenskog Čakovec	Čakovec
Kulturno-prosvetno društvo Slovenski dom Zagreb	Zagreb
OŠ Peklenica	Peklenica
OŠ Selnica	Selnica
OŠ Sveti Martin na Muri	Sv. Martin na Muri
PŠ OP Mursko Središče	Mursko Središče
Slovenski dom Kulturno prosvetno društvo Bazovica	Reka
Slovensko kulturno društvo Ajda	Umag
Slovensko kulturno društvo France Prešeren	Lokve
Slovensko kulturno društvo Gorski kotar	Prezid
Slovensko kulturno društvo Istra	Pulj
Slovensko kulturno društvo Lipa	Buzet
Slovensko kulturno društvo Slovenski dom Karlovec	Karlovec
Slovensko kulturno društvo Stanko Vraz	Osijek
Slovensko kulturno društvo Triglav	Split
Oblika pouka: model C	
Druga gimnazija Varaždin	Varaždin
OŠ Andrija Mohorovičić	Matulji

⁶ Hrvaška zakonodaja ponuja tudi možnost učenja jezika narodne manjšine kot maternega jezika, ki se poučuje kot izbirni predmet v hrvaški šoli. Model financira hrvaško ministrstvo za znanost in izobraževanje (MZI). Manjšinski (materni) jezik se poučuje od 2 do 5 šolskih ur na teden. To vključuje tudi spoznavanje matične kulture, književnosti, zemljepisa in zgodovine ter glasbene in likovne umetnosti. Po tem modelu se izobražujejo pripadniki albanske, avstrijske, češke, madžarske, makedonske, nemške, poljske, ruske, rusinske, slovaške, slovenske, srbske, ukrajinske in judovske narodne manjšine (Riman 2021: 16–17).

⁷ Projekt Učenje slovenskega jezika in kulture v Varaždinski županiji se je začel v šolskem letu 2012/2013. Ta model učenja slovenskega jezika je kombinacija DPS in učenja po modelu C. Delo slovenskih učiteljic financira MIZŠ, pouk pa se izvaja v prostorih lokalnih osnovnih šol na Hrvaškem. Ocene se ne vpisujejo v spričevalo, obisk pouka slovenskega jezika in kulture je prostovoljen in se izvaja v popoldanskih urah (Riman 2021: 17–18).

⁸ Tečaji so običajno organizirani v slovenskih društvih in se izvajajo po potrebi. Edino društvo, ki kontinuirano izvaja tečaj slovenskega jezika, je Slovenski dom Zagreb (Riman in Novak Lukanović 2021: 188).

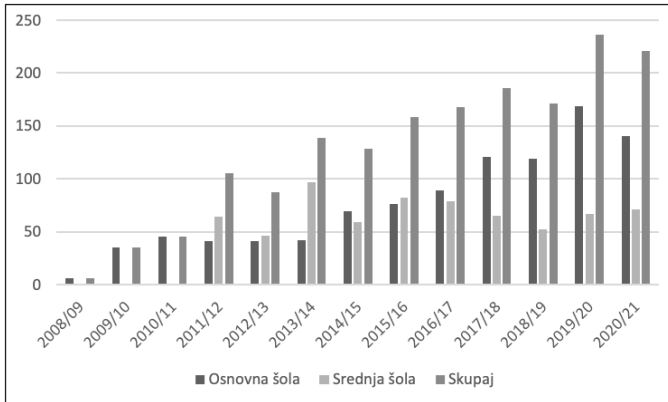
⁹ Tu je treba omeniti, da pouk slovenskega jezika poteka tudi na srednji šoli v Čakovcu, financira pa ga Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport (MIZŠ). Pouk poteka v zasebni (verski) šoli, MIZ pa ga v svojih poročilih ne omenja. Zato tudi ni naveden v tej tabeli.

Društvo/šola	Kraj
OŠ Klana	Klana
OŠ Kozala	Reka
OŠ Marije i Line	Umag
OŠ Pećine	Reka
OŠ Vazmoslava Grželja	Buzet
Področna šola OŠ Andrija Mohorovičić	Jušići
Prva sušačka hrvaška gimnazija	Reka
Srednja šola za uporabno umetnost in oblikovanje	Pulj
Oblika pouka: USJK	
OŠ Andrije Kačića Miošića	Donja Voća
OŠ Ante Starčevića	Lepoglava
OŠ Cestica	Cestica
OŠ Ivana Rangera	Kamenica
OŠ Izidora Poljaka	Višnjica
OŠ Izidora Poljaka, PŠ Cvetlin	Cvetlin
OŠ Metel Ožegović	Radovan
OŠ Petrijanec	Petrijanec
OŠ Tužno, PS Črešnjevo	Črešnjevo
OŠ Vidovec	Vidovec
OŠ Vinica	Vinica
Oblika pouka: tečaj	
Slovenski dom Zagreb	Zagreb

Preglednica 1: Podatki o društvih in šolah ter krajih, kjer se izvaja pouk slovenskega jezika in kulture na Hrvaškem v šolskem letu 2021/2022.

V zadnjih nekaj letih je opaziti naraščanje števila slovenskih društev, ki ponujajo učenje slovenščine v obliki DPS. Opaziti pa je tudi naraščanje števila učencev in dijakov, predvsem v okviru modela C.¹⁰ Prikaz gibanja števila učencev in dijakov za model C je na grafu 1.

¹⁰ Tu velja opozoriti na zaskrbljenost med učiteljicami, saj je to obdobje zaznamovala epidemija covid-19, kar je po njihovem mnenju vplivalo tudi na interes za učenje. Učiteljice menijo, da se bo število učencev v naslednjem šolskem letu zmanjšalo (učiteljica 1, učiteljica 4, učiteljica 8).

Graf 1: Število učencev in dijakov po modelu C od šolskega leta 2008/09 do šolskega leta 2021/22 (vir: Riman in Novak Lukanović 2021; Vlada 2022: 15–18).

3 Opravljena raziskava

Ker narašča število učencev, ki se učijo slovenščine, posledično pa tudi število učiteljic, nas je zanimalo, kakšno mnenje imajo o tem procesu pa tudi o trenutnem stanju poučevanja slovenskega jezika na Hrvaškem učiteljice.

V raziskavo je bilo vključenih 16 učiteljic slovenskega jezika na Hrvaškem, in sicer pet učiteljic, ki poučujejo DPS, štiri učiteljice, ki poučujejo po modelu C, pet učiteljic, ki poučujejo v okviru USJK, in ena učiteljica, ki poučuje v okviru tečaja. V prispevku so zajeti odgovori 14 učiteljic.

Učiteljice, ki poučujejo v okviru DPS in po modelu C, so učiteljice, ki tudi živijo na Hrvaškem in enako dobro obvladajo tako hrvaščino kot slovenščino. Učiteljice, ki poučujejo v okviru USJK, pa so zaposlene v slovenskih izobraževalnih institucijah in na Hrvaškem tedensko opravijo le nekaj ur (2–4 ure) dodatnega poučevanja. Te učiteljice se na delo vozijo iz Slovenije, niso stalno prisotne in včasih hrvaščine ne obvladajo prav dobro.¹¹

Intervjuji so bili izvedeni v slovenščini. Zaradi epidemije so bili intervjuji izvedeni na različne načine: štirje v živo (učiteljica 1, učiteljica 8, učiteljica 11, učiteljica 14), večina po e-pošti (učiteljica 2, učiteljica 3, učiteljica 4, učiteljica 5, učiteljica 6, učiteljica 7, učiteljica 9, učiteljica 10, učiteljica 12), dva pa po telefonu (učiteljica 13, učiteljica 15). Izbira načina intervjuja je bila prepuščena učiteljicam. Podoben način raziskave so že uporabljali tuji in slovenski raziskovalci (Ramšak 2004; Meho 2006).

¹¹ Učiteljica 10 je omenila, da se mora, če je besedilo zahtevnejše in ve, da otroci ne bodo poznali besedišča, doma dobro pripraviti in celo poiskati besede v slovarju, da bi jih lahko prevedla učencem.

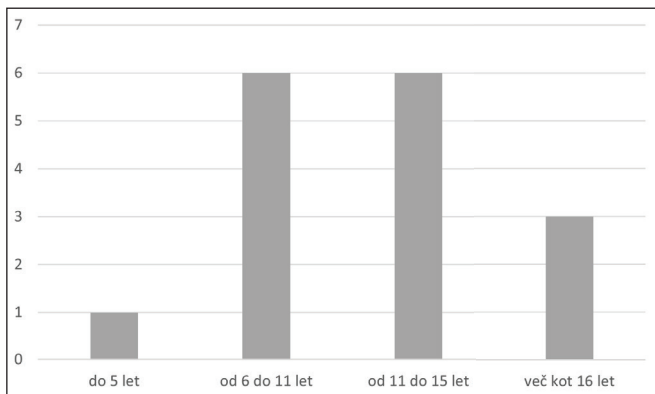
Intervjuji so potekali od maja do decembra 2020. Najbolj intenzivno je bilo avgusta in septembra 2020. Z eno učiteljico DPS, ki je z delom začela v letu 2020, intervjuja nismo izvedli, saj zaradi krajšega časa poučevanja njeni odgovori ne bi bili toliko relevantni. Bil pa je opravljen telefonski pogovor, v okviru katerega smo pridobili nekaj osnovnih informacij glede poteka pouka.

Intervjuji so temeljili na odprtih vprašanjih in so bili sestavljeni iz petih sklopov: splošni del, gradivo, pogoji in sodelovanje, jezik in učenci, usposabljanje. V nadaljevanju je predstavljenih nekaj najpomembnejših ugotovitev raziskave.

4 Poučevanje slovenskega jezika na Hrvaškem z vidika učiteljev

V prvem sklopu so učiteljice odgovarjale na vprašanja o samem pouku, načinu poučevanja in letih izkušenj. Tu je vidna predvsem povezava oblike poučevanja z izobrazbo. Učiteljice, ki slovenščino poučujejo v okviru USJK v Varaždinu, so vse tudi sicer učiteljice slovenskega jezika, tudi tri učiteljice DPS so profesorice slovenskega jezika, dve pa nimata slovenistične izobrazbe. Težava s kadrom je tudi pri modelu C, kjer poučujeta učiteljici, ki nimata ustrezne izobrazbe. Učiteljica tečaja pa ima ustrezno izobrazbo.

Tudi delovna doba je povezana z modelom izobraževanja. Učiteljice DPS imajo najdaljši delovni staž, in sicer so imele tri celo več kot 16 let delovne dobe (ena 22, ena 20). Učiteljice, ki poučujejo v drugih oblikah, pa imajo bistveno krajšo delovno dobo, glej graf 2.

Graf 2: Delovna doba učiteljic slovenskega jezika na Hrvaškem

Učiteljice smo spraševali, na kakšen način so se vključile v pouk slovenščine. Predvsem za učiteljice v okviru DPS in modela C je razvidno, da so bile njihove poklicne poti tudi pred vključitvijo v proces pouka slovenščine na Hrvaškem povezane s slovenskim jezikom in kulturo ter da je bilo vključevanje v pouk pričakovana pot.

Učiteljica 1 je tako omenila, da je po razpadu Jugoslavije zaznala potrebo po slovenskem jeziku. Čeprav ni končala ustrezne fakultete za učiteljico slovenščine, se je dodatno izpopolnjevala. Po nekaj letih, ko so šle nekatere starejše učiteljice v pokoj, so ji v slovenskem društvu ponudili možnost poučevanja DPS.

Vse učiteljice DPS so se v pouk vključile na pobudo slovenskega Ministrstva za izobraževanje, znanost in šport (MIZŠ). Namreč, če je društvo prepoznalo željo po učenju slovenskega jezika in slovenska skupnost ni našla primerne osebe za pouk, je na pomoč pristopilo ministrstvo. Predvsem pa je ministrstvo pomagalo pri organiziranju DPS na območju, kjer ne deluje nobeno slovensko društvo, med pripadniki slovenske skupnosti pa je obstajal interes in potreba po učenju slovenščine, kot je bilo na primer v Medžimurski županiji (učiteljica 5).

Na poziv MIZŠ so se odzvale tudi učiteljice, ki poučujejo slovenščino po modelu USJK (učiteljica 6). Vloga MIZŠ je med pripadniki slovenske skupnosti na Hrvaškem pomembna, ker rešuje tudi določene začetne zaplete pri uvajanju učenja slovenskega jezika, ki jih slovenska skupnost ni zmožna urediti sama.

Učiteljice, ki poučujejo slovenščino po modelu C, so se običajno prijavile na javni razpis. O razpisu so bile obveščene predvsem s strani šole, kjer naj bi se začel pouk slovenskega jezika, s strani slovenske skupnosti in s strani posameznikov, ki so vedeli, da imajo vezi s Slovenijo (učiteljica 1, učiteljica 9).

4.1 Udeleženci pouka slovenščine

V procesu poučevanja imata izjemno velik pomen skupina in starost udeležencev, zato nas je tudi zanimalo, kakšne so skupine učencev ter ali obstaja povezava med modeli poučevanja in strukturo učencev. Ugotavljamo, da lahko že iz modela poučevanja sklepamo, kakšna bo skupina. Skupine so na splošno heterogene, različnih jezikovnih predznanj in različnih interesov.

V okviru USKJ se slovenščine učijo samo osnovnošolci. Temu primerno je tudi oblikovanje vzgojno-izobraževalnih skupin. V eni skupini so običajno učenci od prvega do četrtega razreda, v drugi pa učenci višjih razredov osnovne šole (učiteljica 7, učiteljica 10). Če imajo učiteljice na voljo več šolskih ur, se lahko oblikuje dodatna skupina, v kateri starostna razlika ni tako izrazita.

Glede na to, na kateri šoli (srednji ali osnovni) se izvaja model C, imajo lahko učiteljice tudi kombinirane skupine. Na ravni osnovne šole je razvrstitev v skupine podobna modelu USKJ. Nižji razredi osnovne šole tvorijo eno vzgojno-izobraževalno skupino, višji razredi pa drugo (učiteljica 14). V srednji šoli se razredi v glavnem kombinirajo po starosti (učiteljica 9). Zaradi kombinacij različnih razredov je predmet slovenščina težko uvrstiti v urnik oz. so na voljo zadnje ure, kar zagotovo vpliva na odločitev staršev, ali bo učenec obiskoval pouk slovenskega

jezika ali ne (učiteljica 14). Različni so tudi zunanji dejavniki vpliva, npr. prevoz, druge zunajšolske dejavnosti, neprimeren čas, utrujenost predvsem učencev nižjih razredov (učiteljica 1).

V obliki poučevanja DPS se je znalo zgoditi, da pouk istočasno obiskujejo učenci nižjih razredov osnovne šole, dijaki in tudi upokojenci. V teh primerih je izrednega pomena učiteljeva sposobnost prilagajanja ter kombiniranja in vključevanja vseh udeležencev v pouk. Tako je učiteljica 3 opisala, da ima skupino, ki šteje med 10 in 15 udeležencev v starosti od študentov do upokojencev. Učiteljica 2, ki prav tako poučuje DPS, pa ima tri skupine: otroke, srednješolce in odrasle. Med njimi najbolj niha število srednješolcev, ki obiskujejo pouk slovenščine zaradi želje po odhodu na študij v Slovenijo, medtem ko je število odraslih večinoma konstantno.

Učiteljice se ne glede na to, kje na Hrvaškem poučujejo, srečujejo z različnimi stopnjami znanja in predznanja slovenskega jezika. Na raven znanja vplivajo tudi nekateri zunanji dejavniki, kot so bližina meje in Slovenije ter stik s sorodniki, ki živijo v Sloveniji.

Analiza odgovorov razkriva, da so vse učiteljice, ki poučujejo v obmejnih krajih, kot pomemben dejavnik pri učenju slovenščine izpostavile geografsko bližino Slovenije. Učiteljica 8, ki poučuje na več osnovnih šolah v okviru USJK, je poudarila, da se jezikovne sposobnosti od šole do šole zelo razlikujejo in da na boljše razumevanje slovenščine pogosto vpliva bližina meje. Poleg same bližine Slovenije pa imajo pomembno vlogo tudi sorodstvene vezi v Sloveniji, saj so ti otroci jezikovno bolj kompetentni kot tisti, ki se prvič srečajo s slovenščino (učiteljica 4).

Včasih zapleteno situacijo v razredu, s katero se srečujejo vse učiteljice slovenščine, je opisala učiteljica 7:

Učenci od šestega razreda dalje zelo dobro razumejo in govorijo slovensko. Hitro razumejo slovnične vzorce. Mlajši učenci imajo nekaj več težav. V vsaki generaciji se najdejo učenci, ki zelo dobro razumejo slovensko. Običajno so to otroci, ki imajo redne stike z nekom iz Slovenije. Veliko jih ima babice ali dedke slovenskega rodu, nekaj manj pa enega od staršev. A ko jih vprašam po narodnosti, se ne opredelijo za Slovence.

Prav zaradi tako heterogenih skupin se morajo učiteljice znajti in uporabiti različne načine poučevanja, da bi pritegnile pozornost predvsem mlajših otrok.

Učiteljica 13 je pojasnila, da pogosto tudi sami učenci oblikujejo način pouka in izbirajo teme, ki jih zanimajo. Ocenjuje, da je, če jim sledi in usmerja pouk, ura izvedena bolj kakovostno, kot če jim ponuja teme, ki jih ne zanimajo.

Učiteljice, predvsem tiste, ki poučujejo DPS, so poudarile, da je delo z odraslimi včasih lažje kot z otroki. Za otroke morajo biti še dodatno inovativne, da pridobijo in obdržijo njihov interes za učenje (učiteljica 1, učiteljica 2, učiteljica 11).

4.2 Gradivo

Vprašanja so se nanašala tudi na gradiva, postopek njihove pridobitve ter mnenje učiteljic o gradivu, ki jim je na voljo, predvsem glede na zelo heterogene skupine, ki jih poučujejo.

Na Hrvaškem ne obstaja didaktični material, prilagojen za učenje slovenskega jezika, temveč se učiteljice poslužujejo različnih gradiv. Največji izziv so imele učiteljice, ki so začele s poučevanjem slovenščine takoj po letu 1991 in so morale iskati vaje iz starejših slovenskih učbenikov ter jih same pripravljati in prilagajati (učiteljica 1).

Učiteljice si same izbirajo gradivo, ki ga bodo uporabljale. Običajno se zanj odločijo na začetku šolskega leta, ko vidijo skupino in ocenijo, kateri učbeniki bi jim najbolj ustrezali. Ob tem z zadovoljstvom poudarjajo medsebojno solidarnost v deljenju gradiva (učiteljica 3). Koliko so učiteljice povezane med sabo, je odvisno od oblike, v okviru katere poučujejo, in geografskega prostora. Iz odgovorov je razvidno, da so predvsem učiteljice DPS povezane med sabo in da si izmenjujejo gradivo, ki so ga bodisi pripravile same bodisi pridobile na drug način (učiteljica 1, učiteljica 2, učiteljica 11). Povezava je izjemno močna tudi med učiteljicami, ki poučujejo na območju Primorsko-goranske županije (učiteljica 8, učiteljica 11). Gradivo pridobivajo tudi prek spleta, iz Slovenije pa pogosto dobijo otroške in mladinske revije (učiteljica 5). Želje glede gradiva so različne, predvsem pa bi učiteljice rade, da bi bilo gradivo vsebinsko prilagojeno govorcem iz Hrvaške oz. nekdanje Jugoslavije (učiteljica 11).

Pri pridobivanju gradiva pomagajo slovenska društva in tudi druge slovenske institucije na Hrvaškem (sveti in predstavniki slovenske skupnosti na Hrvaškem), prav tako pa tudi slovenske institucije, kot sta MIZŠ ali Urad za Slovence v zamejstvu in po svetu.

Učiteljicam DPS pomagajo predvsem slovenska društva, učiteljicam po modelu C po svojih močeh pomagajo sveti in predstavniki slovenske skupnosti, se pa zdi, da so učiteljice, ki učijo po modelu USJK, v slabšem položaju, ker ne obstaja močnejša povezava s slovensko skupnostjo na Hrvaškem. Tudi osnovno gradivo jim je včasih težko dobiti. Veliko gradiva pripravljajo same pa tudi druge pripomočke kupujejo same (učiteljica 7). So pa tudi poudarile, da je bilo sodelovanje s slovensko skupnostjo na začetku v redu, potem pa da se je zmanjšalo (učiteljica 5).

Za učiteljice slovenskega jezika po modelu C se zdi, da imajo podporo slovenskih institucij na Hrvaškem:

Uporabljam sodobne učbenike Centra za slovenščino kot drugi in tuji jezik. Vse gradivo je v slovenščini. S pomočjo predstavnice slovenske manjšine, ki se je povezala s slovenskim ministrstvom za izobraževanje in drugimi pristojnimi institucijami, nam tudi oni pomagajo pri izvajanju pouka slovenščine. (učiteljica 9.)

Ker slovenščina na Hrvaškem tekmuje z možnostmi učenja drugih tujih jezikov, ki so včasih ocenjeni kot bolj pomembni (nemščina, angleščina, italijanščina in celo španščina ali kitajščina), se zdi pomembno, da so učni materiali za učence in dijake brezplačni. Ena od učiteljic je večkrat poudarila, da slovenščina nima enakega statusa in pomena kot angleščina (učiteljica 12). Prav zato je lahko tudi z vidika staršev dodatna motivacija v tem, da otroci prejmejo brezplačen učbenik ali odpotujejo na brezplačno ekskurzijo v Slovenijo. Treba pa je poudariti, da je pot do učbenikov pogosto ta, da se učiteljica nekako »znajde«, poišče dodatno pomoč slovenske skupnosti, kakšnega slovenskega ministrstva itn. Če ni tako iznajdljiva, se zna zgoditi, da učenci pri pouku uporabljajo slabe fotokopije ali drugo gradivo, ki ga učiteljica pripravi in običajno natisne na domačem tiskalniku. Učiteljice, ki poučujejo po modelu USKJ in so zaposlene tudi na slovenskih šolah, lahko primerjajo slovenski in hrvaški izobraževalni sistem. Poudarile so, da so v primerjavi s slovenskimi šolami hrvaške v veliko slabši situaciji – ter da pogosto same prinašajo barvice in kupujejo papir ali druge materiale.

4.3 Sodelovanje s slovensko in lokalno skupnostjo

Intervjuvanke smo spraševali tudi o pogojih in načinih sodelovanja z institucijami, s katerimi so povezane. Želeli smo ugotoviti, v kolikšni meri so učiteljice povezane s slovensko skupnostjo, pa tudi z lokalnimi skupnostmi in šolami, kjer se pouk izvaja. Zanimalo nas je tudi, v kakšnih prostorih delujejo.

Pri vseh oblikah pouka slovenskega jezika ima izjemno pomembno podporno vlogo slovenska skupnost, ki bodisi nudi prostore za izvedbo pouka ali pa podporo pri pridobivanju didaktičnih gradiv. Vodstva slovenskih društev so pogosto zainteresirana za pouk slovenščine, saj tako privabijo mlajše člane, udeleženci pouka pa se redno vključujejo v življenje slovenskih društev.

Pomemben element poučevanja slovenskega jezika so tudi prostori, kjer se ta pouk izvaja.¹² Učiteljice USJK poučujejo v ustreznih prostorih (učiteljica 12), saj se pouk izvaja v osnovnih šolah v Varaždinski in Medžimurski županiji. Poudarile so, da imajo relativno malo stika z učitelji, ki poučujejo na hrvaških šolah v Varaždinski županiji. Predvsem je težava v tem, da se pouk slovenščine začne, ko je rednega pouka že konec (učiteljica 7).

Ker se tudi model C izvaja v šolah, so prostori v glavnem ustrezni. V OŠ Kozala¹³ in tudi OŠ Pećine imajo celo posebno učilnico. V drugih šolah takih pogojev ni (učiteljica 8).

¹² V nekaterih društvih na Hrvaškem, kjer so člani društva sicer zainteresirani za učenje slovenskega jezika, se ne morejo organizirati, ker društvo nima prostorov. Kot primer lahko navedemo slovensko društvo v Zadru.

¹³ Do leta 2021 je obstajala posebna učilnica, potem pa jo je Mesto Reka zaradi pomanjkanja prostorov preuredilo v prostor za eno od vrtčevskih skupin. V času izvajanja raziskave pa je učilnica delovala, imenovali so jo »Slovenska soba«.

4.4 Motivi za učenje slovenskega jezika

Zanimala nas je raba slovenščine in hrvaščine, pa tudi motivi za učenje slovenščine, ki so jih pri udeležencih pouka zaznale učiteljice. Slovenski jezik ima v okoljih, kjer se poučuje, relativno dober status, kar lahko pozitivno vpliva na odločitve, ali se bo otrok vključil v pouk slovenščine. Učenci in udeleženci pouka slovenščine pa se učijo iz različnih razlogov. To so potrdile tudi učiteljice. Učiteljica 10, ki poučuje v Varaždinski županiji, je poudarila bližino meje: »Menim, da je zanje jezik pomemben, saj živijo blizu meje, velikokrat obiščejo Slovenijo, sorodnike, z njimi želijo komunicirati, zanimajo se za slovensko kulturo, običaje, Slovenija jim je zelo všeč, poznajo naše športnike, tudi pevce itd.« Učiteljica 12 pa je poudarila, da se veliko učencev uči slovenščine, ker ima sorodnike v Sloveniji ali pogoste stike s Slovenijo. Kot motiv za učenje slovenščine so učiteljice navedle še bližino meje nasploh, študij, delo v Sloveniji, sorodnike v Sloveniji ali slovensko poreklo. Predvsem pa učiteljice omenjajo odhod po nakupih (učiteljica 6, učiteljica 7, učiteljica 14).

4.5 Usposabljanje

Pri poučevanju tujega jezika sta izjemno pomembna podpora in dodatno usposabljanje učiteljskega kadra, zato nas je zanimalo, kakšne so možnosti za dodatno izobraževanje. Videli smo, da je v procesu oblikovanja učenja slovenskega jezika na Hrvaškem imel pomembno vlogo MIZŠ. Kako pa je z izobraževanjem in kakšna je podpora hrvaškega ministrstva (MZI)?

MZI ne organizira dodatnih usposabljanj za učiteljice slovenskega jezika na Hrvaškem, zato je vloga Slovenije toliko večja. Učiteljice, ki poučujejo v slovenskih šolah in so vključene v model USJK, so deležne več podpore, saj se lahko udeležujejo izpopolnjevanj, ki jih ponujata MIZŠ in ZRSŠ, učiteljice DPS pa se enkrat letno srečujejo na *Seminarju za učitelje dopolnilnega pouka slovenščine v tujini*. Vse so se strinjale, da sta izpopolnjevanje in usposabljanje pomembni.

Manj zadovoljne pa so učiteljice slovenskega jezika po modelu C in slišali smo trditve: »/.../ bi moralo biti na voljo več srečanj učiteljev slovenščine in predavanj strokovnjakov na področju jezika in literature« (učiteljica 9). Ali pa: »/.../ z leti se je podpora MIZŠ in ZRSŠ nekoliko zmanjšala« (učiteljica 8). Učiteljice, vključene v pouk po modelu C, niso zadovoljne niti s podporo hrvaških institucij. Zagotovljeno imajo plačilo, drugače pa se morajo za vse znajti same. Skladen s tem je tudi odgovor, da bi se lahko hrvaške institucije »bolj vključile v pouk slovenščine« (učiteljica 9). Podobnega mnenja je tudi učiteljica 8, ki je na vprašanje, kakšna (če obstaja) je podpora hrvaških institucij, odgovorila: »Načeloma obstaja, ampak samo v teoriji.«

5 Zaključek

Iz podatkov, pridobljenih iz raziskave, lahko sklepamo, da je vloga učiteljic, in sicer ne samo kot učnega kadra temveč kot motivatorja in sogovornika s slovenskimi in hrvaškimi inštitucijami, pristojnimi za pouk slovenskega jezika, izjemno pomembna.

Iz odgovorov učiteljic je razvidno, da udeleženci pouka slovenščine (učenci, dijaki in odrasli) tvorijo izjemno heterogene skupine, kar otežuje njihovo delo. Te skupine se razlikujejo tako glede ravnih znanja slovenščine in interesov za učenje slovenščine kot tudi po starosti. In medtem ko imajo učiteljice, ki poučujejo v obliki USJK in po modelu C, v svojih skupinah učence od 1. do 8. razreda oz. dijakke, se učiteljice DPS pogosto srečujejo s skupinami, v katerih so tako dijaki kot upokojnenci, kar dodatno otežuje delo. Izjemno velik pomen imajo slovenske institucije, predvsem MIZŠ ter ZRSS in USZS. Vse te institucije lahko pomagajo z didaktičnim gradivom, včasih pa tudi rešujejo težave, ki jih slovenska skupnost ni zmožna rešiti sama. Brez njihove pomoči se slovenščina ne bi razvijala v smeri, kot se trenutno na Hrvaškem razvija. Učiteljice so se tudi strinjale, da pričakujejo večjo pomoč s strani RH. Tako bi se verjetno bolje uresničevale tudi pravice pripadnikov slovenske manjšine na Hrvaškem (v smislu učenja slovenskega jezika) in marsikje ne bi bile kršene.

Še en pomemben dejavnik, ki so ga izpostavile učiteljice, je povezava učencev s Slovenijo tako zaradi geografske bližine kot tudi sorodstvenih vezi, zaradi katerih imajo udeleženci pouka slovenščine pogosto boljše jezikovne kompetence in se jezika lažje učijo.

Učiteljice slovenskega jezika na Hrvaškem imajo izjemno pomembno vlogo pri ohranjanju in rabi slovenskega jezika in kulture med mlajšimi člani slovenske skupnosti na Hrvaškem. Njihovo delo in tudi prisotnost slovenskega jezika na Hrvaškem v hrvaških državnih institucijah in slovenskih društvih sicer ne bosta mogla nadomestiti neuporabe slovenščine v družini, kar je bilo morda izgubljeno že v sedemdesetih letih prejšnjega stoletja, lahko pa vsaj deloma vplivata na boljši in vidnejši položaj slovenskega jezika na Hrvaškem.

Literatura

Al Kaboody, Mastoor, 2013: Second Language Motivation; The Role of Teachers in Learners' Motivation. *Journal of Academic and Applied Studies* 4/3. 45–54.

Bratt Paulston, Christina, 1994: *Linguistic Minorities in Multilingual Settings: Implications for Language Policies*. Amsterdam: John Benjamins Publishing Company.

Brezigar, Sara in Zver, Sofija, 2019: Priprava učnih gradiv za poučevanje slovenščine v Furlaniji - Julijski krajini : študija primera in razvojne možnosti. *Razprave in gradivo* 83. 51–66.

Dörnyei, Zoltan, 1994: Motivation and Motivating in the Foreign Language Classroom. *The Modern Language Journal* 78/3. 273–284.

Edwards, John, 1985: *Language, Society, Identity*. Oxford: Basil Blackwell.

Elosua, Paula, 2016: Minority language revitalization and educational assessment: Do language-related factors impact performance? *Journal of Sociolinguistics* 20/2. 212–228.

Grgič, Matejka, 2019: Manjšinski jeziki med Italijo in Slovenijo: zakaj potrebujemo čezmejno šolstvo?. *Razprave in gradivo* 83. 35–50.

Hornberger, Nancy H. (ur.), 2008: *Can Schools Save Indigenous Languages? Policy and Practice on Four Continents*. New York: Palgrave Macmillan.

Jurman, Eva in Jurkovič Tatjana (ur.), 2016: Dopolnilni pouk slovenščine v tujini: učni načrt. Ljubljana: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, Zavod RS za šolstvo. <http://www.zrss.si/pdf/Ucni-nacrt-dopolnilni-pouk-slovenscine.pdf>

Kaufmann, Göz, 2006: Language Maintenance and Reversing Language Shift / Spracherhalt und Umkehr von Sprachwechsel. Ammon, Ulrich, Dittmar, Norbert, Mattheier, Klaus in Trudgill, Peter (ur.): *Sociolinguistics, An International Handbook of the Science of Language and Society / Soziolinguistik, Ein internationales Handbuch zur Wissenschaft von Sprache und Gesellschaft*. Volume 3. Berlin, New York: Walter de Gruyter.

Kržišnik - Bukić, Vera, 2006: O Slovencih in slovenstvu na Hrvaškem od nekdaj do danes. Munda Hirnök, Katalin in Ravnik, Mojca (ur.): *Slovenci na Hrvaškem*. Ljubljana: Slovensko etnološko društvo. 15–87.

Lokar, Metka, 2013: Zelen kot Slovenija in rdeč kot ljubezen: slovenski jezik med. *Dve domovini: razprave o izseljenstvu* 38. 141–151.

Medvešek, Mojca in Novak Lukanović, Sonja, 2016: *Analiza vitalnosti slovenskega jezika v Varaždinski in Medžimurski županiji na Hrvaškem*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.

Medvešek, Mojca in Riman, Barbara 2019: Znanje in raba slovenskega jezika med mladimi v slovenskem zamejstvu na Hrvaškem. Novak Lukanović, Sonja (ur.): *Jezikovni profil mladih v slovenskem zamejstvu*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja; Celovec: Slovenski znanstveni inštitut; Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik; Trst: Slovenski raziskovalni inštitut. 245–294.

Medvešek, Mojca, 2017: Učenje slovenskega jezika ter stališča dijakov in staršev do slovenščine v Varaždinski in Medžimurski županiji na Hrvaškem. *Slovenščina v dvojezičnih okoliščinah* 5/2. 151–178.

Medvešek, Mojca, 2018: Pomen učenja slovenščine v okviru izobraževalnega sistema za slovensko skupnost v Varaždinski županiji. *Dve domovini: razprave o izseljenstvu* 48. 89–107.

Meho, Lokman I., 2006: E-mail Interviewing in Qualitative Research: A Methodological Discussion. *Journal of the American Society for Information Science and Technology* 10/27. 1284–1295.

Melinc Mlekuž, Maja, 2019: Sporazumevalna zmožnost v šolah s slovenskim učnim jezikom v Italiji. *Razprave in gradivo* 83. 67–82.

Novak Lukanović, Sonja, 2019: Pomen in vloga jezika za posameznika in družbo: teoretična izhodišča. Novak Lukanović, Sonja (ur.): *Jezikovni profil mladih v slovenskem zamejstvu*.

Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja; Celovec: Slovenski znanstveni inštitut: Slovenski narodopisni inštitut Urban Jarnik; Trst: Slovenski raziskovalni inštitut. 37–66.

Ramšak, Mojca, 2004: Včasih znam tudi molčati, čeprav se zdi to malo verjetno: pripombe k mizoginim stereotipom o ženskem opravljanju. *Etnolog* 65/14. 121–138.

Riman, Barbara in Novak Lukanović, Sonja, 2021: Trideset let učenja slovenskega jezika na Hrvaškem. *Razprave in gradivo* 87. 173–194.

Riman, Barbara, 2021: *Narodnostna vprašanja – koordinacija in evalvacija projektnih aktivnosti (Slovenci na Hrvaškem)*. Ljubljana: Inštitut za narodnostna vprašanja.

Vlada, 2022: Izvješće o provođenju Ustavnog zakona o pravim anacionalnih manjina i o utrošku sredstava osiguranih u državnom proračunu Republike Hrvatske za 2021. godinu za potrebe nacionalnih manjina. Zagreb: Vlada Republike Hrvatske.

Yagmur, Kutlay in Kroon, Sjaak, 2003: Ethnolinguistic vitality perceptions and language revitalisation in Bashkortostan. *Journal of Multilingual and Multicultural Development* 24/4. 319–336.

Slovene language and the role of Slovene language teachers

In Croatia, Slovene has the status of a minority language, and the number of speakers is declining every year. In the last decade, there have been intensive efforts toward the preservation and revitalization of the Slovene language in Croatia, where an important role is played by Slovene language teachers. In 2020, a survey was conducted among Slovene language teachers in Croatia with the aim to identify and describe the challenges they face. The article presents the results of this survey.

Keywords: Slovene language in Croatia, minority language, Slovene language teaching, preservation of Slovene